

INŠTRUKTÍVNY PRÍSPEVOK K DEJINÁM LOGIKY A METODOLÓGIE VIED

JOZEF VICENÍK - PAVOL CMOREJ etc.: K dejinám logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách. Bratislava, IRIS 2002, 306 s.

Recenzovaná práca, venovaná dejinám logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách, predstavuje súbor devätnástich štúdií ôsmich autorov dlhodobo pôsobiacich v oblasti logiky a metodológie vied na Slovensku a v Českej republike. Publikácia vznikla v súvislosti s riešením výskumného projektu VEGA pod názvom *Vývin logiky a metodológie vied na Slovensku po roku 1918*, ktorý sa realizoval v rokoch 1998 - 2001 a pôde Filozofického ústavu SAV.

Publikovaná práca má napriek istej, na súčasnom stupni poznania nevyhnutnej, mozaikovitosti a parciálnosti pohľadov na skúmaný fenomén - vývin logiky a metodológie vied na Slovensku, ich inštitucionalizácie a profesionalizácie v nedávnej minulosti - vďaka vnútornej problémovej konzistentnosti a zjednocujúcemu kriticko-historickému prístupu autorov nesporne charakter kolektívnej monografie. Editori a zároveň autori úvodnej kapitoly publikácie J. Viceník a P. Cmorej píše tu o dôvodoch, ktoré ich viedli k aktivite, výsledkom ktorej bolo napokon vydanie predmetnej publikácie. Ako autori uvádzajú, hlavným dôvodom pre "... systematickejšie spracovanie problematiky vývinu logiky a metodológie vied na Slovensku po roku 1918 bola skutočnosť, že táto problematika nebola do r. 2000 dostatočne analyzovaná a spracovaná" (s. 7). Samozrejme, že i v nedávnej minulosti sa sporadicky objavili niektoré štúdie či príspevky na túto tému, ale väčšina z nich analyzovala problematiku zväčša marginálne, v širšom kontexte bádania v dejinách filozofického myslenia na Slovensku, resp. dejín myslenia u nás vôbec.

Táto téma histórie etablovania a profesionalizácie logiky a metodológie vied na Slovensku reálne nebola analyticky spracovávaná. Nebola jej venovaná významu prislúchajúca koncentrovaná bádateľská pozornosť, čo viedlo k istej anomálii - informačnej nedostatočnosti a nevyváženosti vo výskume dejín filozofického myslenia na Slovensku. Jednou z možných príčin tohto stavu, ktorý sa až v súčasnosti začína pozvoľne pozitívne meniť i vďaka vydaniu recenzovanej publikácie, môže byť pomerne málo pertraktovaná skutočnosť, na ktorú pregnantne poukázal P. Cmorej v svojej pred krátkym časom vydanéj publikácii *Na pomedzí logiky a filozofie*. P. Cmorej tu píše jednoducho: "Medzi filozofiou a logikou, či skôr medzi filozofmi a logikmi, vzniká občas napätie, s ktorým sa každý filozof vyrovnáva po svojom. Existujú filozofi, ktorí logiku vo svojej filozofii programovo ignorujú, podaktorí ňou dokonca pohrdajú, iní ju akceptujú, ale nezaujímajú sa o ňu v presvedčení, že vystačia so zdravým rozumom, a nechýbajú ani takí, ktorí si ju mýlia s niečím iným a konštruujú fantastické filozofické systémy, ktoré oplývajú logickými chybami a omylmi." ([1], 7) Domnievame sa v súvislosti s uvedeným citátom, že práve spomenutým profesijným skupinám môže recenzovaná publikácia priblížiť a priniesť rad nových poznatkov o stave a vývine vecí v disciplíne, ktorá má k filozofii ak nie najbližšie, tak určite veľmi blízko.

Publikácia je o to zaujímavejšia, že vo viacerých jej kapitolách ide aj o výpovede autorov, týkajúcich sa ich zažitých skúseností, povediac rečou sociológie, ide o interpretáciu zúčastneného pozorovania vývinu konkrétneho sociálneho fenoménu. Je len zrejmé, že takáto interpretácia a reflexia má svoje všeobecne známe úskalia a obmedzenia, dané nevyhnutným posunom k subjektívnosti výpovede. Na druhej strane je však takáto analýza nezastupiteľná a neopakovateľná a originálna práve tým, že o vývine v danej vednej disciplíne vypovedajú jej kreátori a priami účastníci, ba dokonca aktéri jej etablovania a inštitucionalizácie.

Publikácia teda plní viacero funkcií: jednak je to funkcia heuristická (protedníctvom analytických sond do histórie rôznej hĺbky a uhla reflexie), a jednak plní funkciu istého tezauru partikulárnych výpovedí protagonistov procesu etablovania a inštitucionalizácie príslušnej vednej disciplíny u nás. Táto druhá funkcia je mimoriadne dôležitá pre predpokladané pro futuro syntetické, snád' aj komplexné spracovanie dejín logiky a metodológie na Slovensku, ako aj dejín myslenia u nás vôbec. Vráťme sa však späť k meritu publikácie, ktorá obsahuje takmer dve desiatky zaujímavých štúdií autorov zo Slovenska i z Čiech. Českej proveniencie sú tri príspevky, a to dva od K. Berku: *Česká logika od doby obrození do vzniku Československa a Moderní logika v období první republiky*. Další príspevok z Čiech je od autorov M. Jaurisa a P. Jirků: *Logika na Filosofické fakultě UK v Praze*. Tieto príspevky nie sú nesúrodým materiálom v publikácii, naopak, prispievajú k poznaniu širšieho dobového kontextu a zároveň referenčného rámca, v ktorom a z ktorého sa do značnej miery utvárali podmienky pre etablovanie a vývin vednej disciplíny - logiky - na Slovensku.

Štúdie slovenských autorov je možné v zásade rozdeliť do dvoch nosných tematických, vhodne sa doplňujúcich skupín: 1. sú to analýzy istého historicky významného segmentu vo vývine sledovanej vednej disciplíny; 2. štúdie, zaoberajúce sa analýzou konkrétnych prác popredných osobností teoretických činných v oblasti slovenskej logiky a metodológie.

Vzhľadom na obmedzený priestor našej recenzie a tematicky a problémovo bohatú náplň publikácie uvádzame aspoň prehľad príspevkov do nej zaradených. Pavol Cmorej je autorom nasledovných štúdií: *Počiatky logiky na Slovensku - logika v "logike" Jozefa Koreňa; Elementárna logika Jozefa Tvrdeho; Karol Kattoš o logických axiómach; Vojtech Illenčík o metóde rozlišovacej redukcie; Prvá slovenská práca o logickej stavbe jazyka*. V. Černík spolu s J. Viceníkom sú autormi dvoch rozsiahlych štúdií: *Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied na Slovensku v rokoch 1949 - 1970* a *Diskusie o povahe filozofie a metodológie vedy na Slovensku v rokoch 1963 - 1970*. Sôlo štúdia V. Černíka v publikácii má názov *Počiatky rozvoja modernej metodológie vied na Slovensku v rokoch 1949 - 1962*. F. Gahér je autorom štúdií *Jaromír Červenka ako historik logiky* a *Logika na Slovensku v rokoch 1963 - 1970*. Jozef Viceník je tiež autorom jednej z ťažiskových štúdií publikácie, nazvanej *Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky na Slovensku po roku 1918*, a dopĺňajú ju jeho *Poznámky k názorom na rozvoj logiky a metodológie vied na Slovensku v rokoch 1918 až 1948*. Jedným z výsledkov, ktorý vyplynul z analýzy, predloženej vo vyššie uvedenej štúdií, ktorý môže mať pre ďalšie bádanie v oblasti dejín logiky zásadný význam, je etapizácia procesu inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky u nás. Podľa J. Viceníka sú

rozlišiteľné štyri etapy tohto procesu, a to obdobia rokov 1918 - 1948, 1949 - 1962, 1962 - 1970 a 1971 - 1990.

J. Szomolányi vo svojej štúdií *Formálna logika na Slovensku v päťdesiatych rokoch* venuje pozornosť najmä teoretickému pôsobeniu V. Filkorna a S. Felbera v tejto oblasti a vo svojej analýze sa zaoberá niektorými vybranými prácami spomenutých autorov, publikovanými k tejto téme v 50-tych rokoch 20. storočia.

Okrem týchto uvedených štúdií, zaraditeľných do vyššie spomenutých dvoch problémových okruhov, je publikácia doplnená aj originálnou kritickou reflexiou F. Gahéra, nazvanou *Ohlas stoickej logiky a sémantiky v slovenských prekladoch prameňov*. I v tejto štúdií, obdobne ako aj vo väčšine ostatných do publikácie zaradených prác, je možné identifikovať jej prvolezecký heuristický prínos. F. Gahér v nej skúma a mapuje doteraz biele miesta v poznávaní významu (a kvality) slovenských prekladov helenistickej poaristotelovskej filozofie.

Na záver môžeme konštatovať, že recenzovaná publikácia skutočne prináša rad nových, pre odbornú verejnosť často neznámych poznatkov a faktov z procesu etablovania a vývinu logiky u nás v minulom storočí. Toho procesu, v priebehu ktorého došlo okrem iného aj k paradigmatickému prechodu od tradičnej logiky k modernej formálnej logike. Ďalej možno konštatovať tiež, že súbor štúdií obsiahnutých v práci predstavuje veľmi serióznu východiskovú bázu pre ďalší výskum v predmetnej oblasti, výstupom ktorého by malo byť podľa plánu editorov recenzovanej práce vytvorenie syntetickej monografie *Dejiny logiky a metodológie vied na Slovensku v rokoch 1918 - 1990*.

Karol Kollár

LITERATÚRA

[1] CMOREJ, P.: *Na pomedzí logiky a filozofie*. Bratislava 2001.

PhDr. Karol Kollár, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR